

Brusel 29. září 2023
(OR. en)

13306/23

SOC 634
EMPL 453
ECOFIN 915
EDUC 364

POZNÁMKA

Odesílatel:	Výbor pro sociální ochranu
Příjemce:	Výbor stálých zástupců / Rada
Předmět:	Klíčové výzvy v sociální oblasti: hlavní sdělení Výboru pro sociální ochranu na základě výročního přezkumu monitoru výsledků v oblasti sociální ochrany – potvrzení

Delegace naleznou v příloze hlavní sdělení na základě výročního přezkumu monitoru výsledků v oblasti sociální ochrany a vývoje v oblasti politik sociální ochrany, jejichž znění dne 26. září 2023 finalizoval Výbor pro sociální ochranu, za účelem jejich potvrzení Radou pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele (EPSCO) na zasedání dne 9. října 2023.

Úplné znění zprávy je k dispozici v dokumentu 13306/23 ADD 1.

Profily jednotlivých zemí podle monitoru výsledků v oblasti sociální ochrany připojené k této zprávě jsou obsaženy v dokumentech 13306/23 ADD 2–4.

Hlavní sdělení

1. **V souladu se svým mandátem podle článku 160 SFEU Výbor pro sociální ochranu vypracoval pro Radu svůj každoroční přezkum týkající se sociální situace v EU a vývoje sociální politiky v členských státech,** jenž vychází z nejaktuálnějších dostupných údajů a informací. Na tomto základě Výbor pro sociální ochranu předkládá níže uvedená zjištění a společné priority, jimiž by se měly řídit přípravné práce v souvislosti s roční analýzou udržitelného růstu 2024.
2. V roce 2022 vypukla **útočná válka Ruska proti Ukrajině** v době, kdy Evropa vykazovala přesvědčivé známky oživení po bezprecedentním hospodářském otřesu způsobeném pandemií COVID-19. To vedlo k následnému prudkému poklesu. **Hospodářský růst** v EU se v roce 2022 zpomalil, avšak navzdory obavám z recese prokázal pozitivní růst v první polovině roku 2023 odolnost evropského hospodářství v náročném globálním kontextu. Celková zaměstnanost v roce 2022 nadále rostla, ačkoli v průběhu roku pomalejším tempem, přičemž míra **zaměstnanosti** osob ve věku 20–64 let dosáhla v prvním čtvrtletí roku 2023 75,3 %. Míra nezaměstnanosti zůstala v roce 2022 velmi stabilní na úrovni 6,2 % (což je výrazně pod mírou 6,5 % zaznamenanou v březnu 2020, těsně před vypuknutím krize COVID-19) a v dubnu 2023 dosáhla rekordně nízké hodnoty 5,9 % s vysokou mírou účasti a zaměstnanosti.
3. Od února 2022, kdy Rusko zahájilo útočnou válku, **cen**y výrazně vzrostly. Zatímco zpočátku byl tento nárůst cen způsoben růstem cen energií, následně se tlaky na ceny rozšířily, neboť vyšší náklady na energii se promítly do cen potravin, služeb a dalšího zboží. To mělo dopad na spotřebitelské ceny a následně na kupní sílu domácností, zejména u rodin s nižšími příjmy, které vynakládají větší část svých příjmů na energie a potraviny. Po dosažení vrcholu v roce 2022 však celková inflace v prvním čtvrtletí 2023 nadále klesala v důsledku prudkého zpomalení cen energií.

4. Meziroční růst **reálného souhrnného příjmu domácností** v EU se v roce 2022 snížil a ve třetím a čtvrtém čtvrtletí se dostal do záporných hodnot. Příčinou byl především dopad rostoucí inflace a pokles reálných náhrad zaměstnancům a osobám samostatně výdělečně činným, jakož i záporný meziroční reálný příspěvek z (čistých) sociálních dávek. V prvním čtvrtletí roku 2023 zůstaly příjmy domácností během jednoho roku v reálných hodnotách víceméně stabilní (+0,3 %), což odráží skutečnost, že pokles reálných mezd (příspěvek ve výši -0,9 %) byl většinou vyrovnán daněmi, dávkami a jinými transfery (příspěvek ve výši +0,9 %).
5. **Pokud jde o pokrok při plnění cíle snížení chudoby do roku 2030, v roce 2022 byla v EU dosažena celková stabilita ve srovnání s předchozím rokem** (s poklesem o 0,1 procentního bodu míry ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením), **jakož i s posledními třemi lety.** Tato stabilita vyplývá z poklesu počtu osob ohrožených chudobou¹ a osob žijících v domácnostech (téměř) bez zaměstnání, avšak dochází k nárůstu složky závažné materiální a sociální deprivace. Na úrovni členských států zaznamenala v roce 2022 přibližně čtvrtina zemí významný pokles míry ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením. Většina členských států nezaznamenala žádnou významnou změnu, pokud jde o výše uvedené míry. Naopak v několika členských státech s nižšími než průměrnými mírami došlo k jejich zvýšení, zatímco většina členských států s vyššími než průměrnými mírami ve skutečnosti zaznamenala jejich pokles, což svědčí o určitém sbližování výsledků členských států. **Bleskové odhady Eurostatu týkající se příjmů za rok 2022** rovněž naznačují, že chudoba zůstala v roce 2022 v průměru víceméně konstantní.

¹ To se týká příjmů v roce 2021.

6. **Tato stabilita je rovněž výsledkem opatření na podporu příjmů**, která byla zavedena za účelem zmírnění dopadu vysoké inflace a která udržovala disponibilní příjem v nominálním vyjádření. To potvrzuje pozitivní dopad mimořádných opatření přijatých v posledních třech letech jak na úrovni EU, tak na úrovni členských států. Na rozdíl od finanční krize v roce 2008 účinně zmírňují negativní dopady pandemické, energetické a inflační krize na příjmy. Zvýšení životních nákladů však ovlivňuje reálné příjmy, o čemž částečně svědčí odhad míry ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením zaznamenaný v roce 2021², který ukazuje nárůst u přibližně poloviny členských států a poukazuje na možné zhoršení životní úrovně v několika zemích. Ačkoli se odhaduje, že medián disponibilního příjmu domácností v EU vzrostl v nominálním vyjádření přibližně o 7 %, v reálných hodnotách se přibližně o 2 % snížil.
7. Pokud jde o doplňkový cíl, **dětská chudoba zůstala v roce 2022 rovněž víceméně stabilní**, přičemž počet dětí ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením vykazoval ve srovnání s rokem 2021 pouze nepatrný nárůst (o 0,3 milionu). Důvodem je malý pokles dětské populace ohrožené chudobou, výraznější pokles počtu dětí žijících v domácnostech (téměř) bez zaměstnání a nárůst počtu dětí trpících závažnou materiální a sociální deprivací. Přesto byl počet dětí ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením v roce 2022 o 0,9 milionu vyšší než v referenčním roce 2019.

² Osobami ohroženými chudobou, které byly zaznamenány v roce 2021, jsou osoby s ekvivalizovaným disponibilním příjmem pod prahovou hodnotou ohrožení chudobou vypočtenou v roce 2021 a upravenou o vývoj HISC mezi lety 2021 a 2022. Zaznamenaný ukazatel míry ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením je definován jako procentní podíl osob v celkové populaci, které se nacházejí pod touto hranicí chudoby upravenou o inflaci. Ukazatel částečně zachycuje vývoj cen a jeho dopad na příjmy.

8. Navzdory přetrvávajícím problémům bylo možné pozorovat určitý **pozitivní vývoj sociální situace**, přičemž v následujících oblastech zaznamenalo pozitivní změny více členských států než těch, které zaznamenaly změny negativní:
- snížení podílu obyvatel žijících v **domácnostech (téměř) bez zaměstnání** prakticky u poloviny členských států, snížení **dlouhodobé nezaměstnanosti** téměř v jedné třetině členských států a pokračující růst **míry zaměstnanosti** starších pracovníků takřka ve všech členských státech, což svědčí o zlepšení situace na trhu práce;
 - zlepšila se rovněž situace **mladých lidí**, přičemž se snížil počet osob, které nejsou zaměstnané ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy (NEET), a také se snížila celková míra nezaměstnanosti v EU;
 - ve více než třetině členských států rovněž došlo k významnému poklesu **intenzity chudoby** (tj. relativní propad příjmů), a to jak u celkové populace, tak u dětí.
9. Přesto existovalo několik **oblastí**, které je z hlediska nejnovějšího vývoje třeba **sledovat**, konkrétně:
- zvýšení míry **závažné materiální a sociální deprivace** a standardní míry materiální a sociální deprivace u běžné populace a u dětí v přibližně třetině členských států, což odráží skutečnost, že reálný disponibilní příjem domácností se v roce 2022 zhoršil, neboť cenová dostupnost mnoha položek se v důsledku nárůstu inflace snížila. To se rovněž projevilo výrazným nárůstem míry **příliš vysokých nákladů na bydlení** v řadě zemí;

- **zhoršení situace v oblasti chudoby a relativních příjmů starších osob** (ve věku 65 let a více), přičemž ve více než polovině členských států došlo k nárůstu míry ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením. Relativní příjmy z důchodů vyjádřené celkovým náhradovým poměrem se v podobném počtu členských států zhoršily;
 - smíšený vývoj, pokud jde o **příjmové nerovnosti**, kdy téměř u poloviny členských států došlo ke zhoršení, avšak v podobném počtu členských států došlo ke zlepšení.
10. **Evropský pilíř sociálních práv** stanoví nezbytný rámec pro opatření na úrovni EU a členských států. Tento pilíř spolu se třemi **hlavními cíli EU** v oblasti zaměstnanosti, dovedností a snižování chudoby přispěje k dosažení vzestupné sociální konvergence mezi členskými státy. Vzhledem k tomu, že tyto cíle jsou vzájemně závislé a vzájemně se posilují, měla by být ve všech oblastech politiky přijata **soudržná politická opatření**.
11. Členské státy by měly i nadále přijímat **cílená opatření ke zmírnění dopadu zvyšování cen a volatility**. Měla by být chráněna kupní síla domácností, zejména v případě rodin s nižšími příjmy, které vynakládají vyšší podíl svých příjmů na energie a potraviny (a na další základní služby), a které jsou tudíž stále více postiženy materiální a sociální deprivací. V této souvislosti může **posouzení distribučního dopadu politik a reforem** pomoci předcházet nepříznivým sociálním dopadům opatření na chudobu a nerovnosti a mělo by být při navrhování reformních opatření a při sestavování rozpočtu využíváno systematictěji.
12. V současném nejistém mezinárodním a hospodářském prostředí by **pozitivní dynamiku zaměstnanosti v rámci oživení po pandemii COVID-19** měly doprovázet **politiky v oblasti sociální ochrany a inkluze podporované sociálními investicemi** s cílem zajistit spravedlivý růst, dále zlepšit odolnost ekonomik a společností a snížit rizika pro zranitelné domácnosti a jednotlivce, včetně těch, která souvisejí s ekologickou a digitální transformací.

13. Členské státy by měly pokračovat v **modernizaci svých systémů sociální ochrany a sociálního začleňování**, přičemž by měly věnovat pozornost přiměřenosti, pokrytí a využívání dávek, účinně v kombinaci s opatřeními aktivního začleňování, a to i na základě zkušeností získaných během krize COVID-19, a zároveň navrhovat trvalejší opatření. Měly by v souladu s doporučením Rady o přiměřeném minimálním příjmu zajišťujícím aktivní začlenění poskytovat a v případě potřeby posílit stabilní sociální záchranné sítě tím, že začlení přiměřenou podporu příjmu (prostřednictvím dávek minimálního příjmu a dalších souvisejících peněžních dávek), věcné dávky a přístup k podpůrným a základním službám. Zjednodušení a zefektivnění dávek je rovněž nezbytné k zajištění jejich využívání, přičemž v souvislosti se současnou vysokou mírou inflace je klíčová jejich přiměřená indexace.
14. Měla by být podporována **sociální ochrana všech pracovníků a osob samostatně výdělečně činných** v souladu s doporučením Rady z roku 2019 o přístupu pracovníků a osob samostatně výdělečně činných k sociální ochraně. Ze zprávy o provádění doporučení vyplývá, že úroveň ambicí členských států, pokud jde o zajištění formálního a účinného pokrytí přiměřenými a transparentními systémy sociální ochrany, se značně liší. Přibližně polovina členských států plánuje důležité reformy s cílem zlepšit účast určitých kategorií osob na trhu práce v systémech sociální ochrany; dosud však nebyly provedeny všechny. V mnoha členských státech byl ve vnitrostátních prováděcích plánech kladen menší důraz na zajištění účinného pokrytí, zejména přizpůsobováním pravidel upravujících nároky a zlepšováním transparentnosti. Proto je zapotřebí dalšího úsilí o provádění, aby se odstranily stávající nedostatky.

15. Vzhledem ke zhoršování **dětské chudoby** jsou nezbytná opatření k zastavení mezigeneračního přenosu chudoby, mimo jiné prostřednictvím provádění doporučení Rady, kterým se zavádí evropská záruka pro děti. Klíčem k podpoře rozvoje dovedností a kompetencí dětí a účasti rodičů na trhu práce je zejména dostupnost, kvalita a cenová dostupnost předškolního vzdělávání a péče.
16. Energetická krize zdůraznila potřebu zajistit přístup k **základním službám**, zejména za účelem zmírnění negativních sociálních dopadů rostoucích cen. Nedávná zpráva Komise o přístupu k základním službám potvrdila, že zatímco většina obyvatelstva v EU má přístup k základním službám (včetně energie, vody, hygieny, dopravy a digitálních služeb), osoby ohrožené chudobou nebo sociálním vyloučením a nejvíce marginalizované osoby čelí největším překážkám v přístupu k těmto službám. Zpráva zdůraznila, že cenová dostupnost může představovat významnou překážku rovného přístupu zejména k energiím, dále pak v oblasti digitálních komunikací, dopravy, vody a hygieny. Pro zajištění spravedlnosti v rámci ekologické transformace v souladu s doporučením Rady o zajištění spravedlivé transformace na klimatickou neutralitu, je proto klíčové řešení **energetické chudoby**. V otázce přístupu představují výzvy také dostupnost a přístupnost, které jsou někdy spojeny s jinými překážkami, jako je nedostatek dovedností nebo zeměpisné faktory (rozdíl mezi městy a venkovem, vzdálené a ostrovní regiony). Úsilí členských států může podpořit financování ze strany EU včetně plánu RePower EU, a to jak při řešení současných nejistých scénářů, tak při řešení strukturálních problémů v přístupu k základním službám.

17. Tematické sociální zprávy za rok 2023 zhodnotily stávající a výjimečná opatření členských států, která čelí **energetické krizi a krizi způsobené rostoucími životními náklady**.

Do budoucna je nadále zapotřebí většího důrazu na politiky pro boj proti energetické chudobě. Dlouhodobé vnitrostátní strategie vyžadují kombinaci úprav systémů sociální ochrany a sociálního začleňování spolu se sociálními službami. Trvalá opatření, jako jsou zejména mechanismy indexace mezd a sociálních dávek, přispívají ke zmírnění dopadů vysoké inflace na reálné příjmy a životní úroveň. V této souvislosti lze poznamenat, že uvedená opatření se nepromítla do „dalších prudkých nárůstů inflace“. Podpůrná opatření zaměřená konkrétně na boj proti energetické chudobě prostřednictvím zlepšení cenové dostupnosti energie jsou většinou dočasná (82 %) a mají tendenci být univerzální. Většina těchto dočasných opatření bude ukončena do konce roku 2023, což poukazuje na potenciální potřebu pokračujícího důrazu na politiky více zaměřené na strukturální řešení energetické chudoby. K účinnějšímu zmírnění negativních dopadů krize na osoby, které jsou zranitelnější a více zasažené, jsou rovněž zapotřebí cílené přístupy. Měly by být zavedeny specializované struktury pro posuzování, monitorování a řešení energetické chudoby, a to i s cílem lépe se zaměřit na mimořádná politická opatření.

18. Mělo by být vyvinuto další úsilí o zajištění **cenově dostupného bydlení**, včetně sociálního bydlení nebo cenově dostupného nájemního bydlení, a to prostřednictvím plánů, reforem a investic. Členské státy by rovněž měly věnovat pozornost specifickým potřebám v oblasti bydlení, jako je bydlení pro osoby ve zranitelném postavení a osoby se zdravotním postižením. Měly by být prováděny politiky v oblasti prevence nucených vystěhování a „bydlení jako priorita“ zaměřené na **bezdomovce**, jakož i politiky v oblasti odstraňování segregace. Je zapotřebí silnějších rámců pro monitorování a koordinace politik v oblasti bydlení (včetně kontrol nájemného a zdanění) s dalšími sociálními politikami (např. podpora příjmu a příspěvky na bydlení) a službami (např. doprava). Členské státy pracují v rámci Evropské platformy pro boj proti bezdomovectví na ukončení bezdomovectví do roku 2030.

19. V kontextu vysoké inflace a prudce rostoucích nákladů na energie mohou být **důchodci** zranitelnější, protože mají menší kontrolu a flexibilitu při přizpůsobování svých příjmů měnícím se okolnostem. Členské státy by měly chránit životní úroveň důchodců přijetím opatření zaměřených na zranitelné skupiny, jako jsou důchodci s nízkými příjmy. Při zohlednění odlišností mezi státy by kromě valorizace důchodů bylo možné uvážit další cílená opatření jako jsou platby závislé na majetkových poměrech, a to v závislosti na koncepci důchodového systému. Členské státy by měly pokračovat v úsilí o zajištění účinnosti sociální ochrany ve stáří, přiměřenosti důchodů a udržitelnosti důchodových systémů v souvislosti se strukturálními reformami, které mají čelit vyhlídkám na stárnutí obyvatelstva, klesající počet Evropanů v produktivním věku a vyvíjející se trhy práce. Posílení zvýšené účasti na trhu práce obecně nebo konkrétně podpora zaměstnanosti starších pracovníků může pomoci zlepšit úroveň důchodů a fiskální udržitelnost důchodového systému.

20. Je třeba řešit systémové nedostatky ve vnitrostátních systémech péče, aby byl zajištěn **přístup k vysoce kvalitním cenově dostupným službám dlouhodobé péče** v souvislosti s výrazným nárůstem poptávky po službách zdravotní a dlouhodobé péče a menším počtem osob v produktivním věku přispívajícím k systémům sociální ochrany. K řešení těchto problémů mohou přispět prováděcí opatření doporučení Rady z roku 2022 o přístupu k cenově dostupné vysoce kvalitní dlouhodobé péči. Poskytování dlouhodobé péče je klíčové i v souvislosti s účastí žen na trhu práce a dodržováním základních lidských práv osob, které potřebují péči. Poptávku po dlouhodobé péči mohou pomoci snížit investice na podporu zdravého stárnutí, prevence a rehabilitace, které mohou zároveň rozšířit nabídku vysoce kvalitních služeb, které jsou zaměřené na člověka a respektují svobodu volby. Lepší integrace služeb zdravotní a dlouhodobé péče může lépe reagovat na potřeby péče a rovněž zajistit co nejlepší využití omezených finančních a lidských zdrojů. Je třeba se více zaměřit na normy kvality a mechanismy jejího zajišťování. Je nutné usilovat o opatření ke zlepšení pracovních podmínek a udržení a přilákání zaměstnanců. Digitalizace a další inovativní řešení mohou pomoci zlepšit pracovní podmínky a umožnit lidem žít ve svých domovech po delší dobu nezávisle.

21. Po pandemii COVID-19 by členské státy měly i nadále řešit stávající výzvy evropských **systémů zdravotní péče** a zlepšovat svou odolnost a připravenost na možné budoucí krize. Reformy by měly zahrnovat modernizaci zdravotnických zařízení, zlepšení kapacit v oblasti veřejného zdraví, řešení nedostatku pracovních sil, zlepšení preventivní péče a zavádění inovací. Významnou podporu vnitrostátním reformním snahám poskytuje Nástroj pro oživení a odolnost. Je třeba zajistit účinné záchranné sítě pro zabezpečení přístupu nejzranitelnějších osob ke zdravotní péči. Zásadní význam pro zlepšení účinnosti péče bude mít další úsilí o zlepšení integrované péče, včetně koordinace se sociálními službami. Dostupnost péče by mělo i nadále zlepšovat zavádění telemedicíny a dalších digitálních řešení zohledňujících digitální propast, jež bude také podporovat lepší výsledky v oblasti zdraví pro obyvatelstvo. Klíčem ke zlepšení výsledků v oblasti zdraví bude posílení podpory zdraví a prevence nemocí. Pandemie COVID-19, která měla významné sociální dopady a negativně ovlivnila celkovou pohodu a kvalitu života jednotlivců, zejména mezi mladými lidmi, ohrozila především duševní zdraví. V souladu s nedávnou iniciativou Komise týkající se komplexního přístupu k duševnímu zdraví je nezbytné usilovat o vytvoření integrovaného meziodvětvového přístupu k duševnímu zdraví, mimo jiné začleněním služeb v oblasti duševního zdraví do primární péče a přechodem na komunitní péči.
22. Účinným koordinačním nástrojem je i nadále **evropský semestr**, neboť podporuje udržitelný a inkluzivní hospodářský růst, konkurenceschopnost, zaměstnanost a odpovídající sociální ochranu a sociální začlenění. Vzhledem k tomu, že řada reformních opatření přijatých členskými státy je součástí národních plánů pro oživení a odolnost, je i nadále zásadní, aby Rada EPSCO a její poradní orgány byly úzce zapojeny do průběžného sledování provádění těchto plánů.

23. V zájmu posílení sociální Evropy a podpory provádění evropského pilíře sociálních práv na úrovni EU a členských států a s řádným ohledem na příslušné pravomoci by měl být zachován konstruktivní **dialog** mezi orgány EU, členskými státy, sociálními partnery a organizacemi občanské společnosti.
24. Výbor pro zaměstnanost a Výbor pro sociální ochranu ve společně vypracovaném horizontálním stanovisku k evropskému semestru 2023 pro zasedání Rady pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele v červnu 2023 vyzvaly k zavedení užší koordinace mezi hospodářskými, fiskálními a sociálními politikami a politikami zaměstnanosti. V této souvislosti výbory uznávají, že je třeba modernizovat jejich monitorovací nástroje a zároveň zabránit rizikům zvýšené administrativní zátěže. Rámce sociálního monitorování, včetně analytických nástrojů používaných ve výroční zprávě Výboru pro sociální ochranu, jsou v současné době výborem přezkoumávány, případně společně s Výborem pro zaměstnanost, s cílem zjednodušit a konsolidovat stávající nástroje.
25. Evropská komise se vyzývá, aby při přípravě roční analýzy udržitelného růstu 2024 zohlednila výše uvedené politické pokyny.
-